

Svođenje celokupnog poetskog iskustva na jezičku strukturu dela u „gramatičnoj analizi“ može da dovede do „gramatiziranja“ poezije, tj. do rastvaranja poetskih sadržaja u gramatičke zakonitosti, a u poeziji može da bude izraz stvaralačke krize, kad se sve svodi na igru jezičkih pravila i formi, bez neophodne supstancijalne punine. Zbog toga svaki pokušaj takvog svođenja nailazi na sumnju upravo tamo gde je, pesniku ili književnom teoretičaru, stalo do poezije, koja se nikako ne može svesti na formalnu samerljivost prisutnu u njenom jezičko-gramatičkom sloju. Jer pozivanje na „gramatičnost“ poetske strukture, kako se to već pokazalo kod nekih savremenih lingvista, obično završava u traganju za samerljivo-formalnom stranom poezije, što je bitno samo za njen jezički medij, a ne za poeziju uopšte. Upravo zato lingvističko-stilističke analize često ostaju izvan imenitih poetskih problema. Ali ima jedan trenutak kad se jezičko i poetsko iskustvo poistovećuju, tj. kad se značenje poezije poklapa sa značenjem jezičke strukture i kad svođenje poetskog iskustva na jezičku strukturu nije svođenje poezije na ono što je ona samo u jednom svom sloju. U pitanju je, dakle, posebna pojava, jedan poseban trenutak u životu poezije.

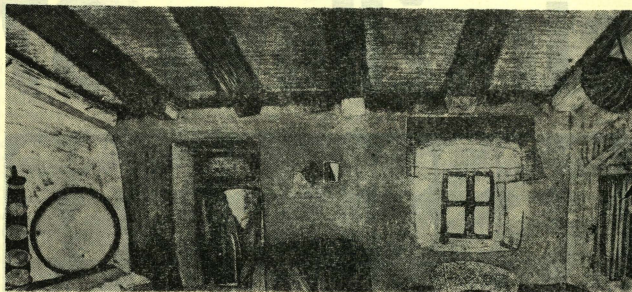
Ovde nas interesuje onaj slučaj u poeziji kad se sav pesnikov napor svesno usredsređuje u jednom jedinom pravcu: da isključivo u samom jezičkom skladu nađe rešenje. Pesnikovo traganje tad ne prelazi jezički krug, tj. ispitivanja poetskih mogućnosti postaju ispitivanja mogućnosti jezika uopšte. Jezik nije ravnodušan medij u poeziji, i on ima odlučan značaj za pesnikov poduhvat; ono što prelazi meru jezički ostvarivog ostaje izvan pesnikovih moći. Poetsko iskustvo u stvari prethodi iskustvu iz neposrednog jezičkog čina, koji se ničim ne može nadomestiti. Jezička materija, dakle, u celokupnosti svojih dimenzija, ima onaj značaj u poetskom poduhvatu koji odgovarajući fizički medij ima u likovnom ili muzičkom oblikovnom činu. Taj značaj jezika u poeziji razumljiv je sam po sebi, ali se njime ne može objasniti onaj specifičan slučaj kad pesnik nastoji da u samom jeziku nađe rešenje, tj. da svoja traganja usmeri isključivo u iznalaženje jezičkih skladova i mogućnosti uopšte. Nije ovde u pitanju ni preokret u tradiciji jednog pesništva, kad se preispituju već ostvarene i traže nove izražajne mogućnosti i kad se, naprosto, eksperimentiše. Svođenje poetskog na jezičko ovde ima drugo značenje.

U krajnjem zaključku, jezičko iskustvo se može svesti na iskustvo zasnivanja jednog čovekovog reda: iz svega što mu se pruža, čovek u jeziku uređuje jedan smislen svet. Svaki jezik je stoga zatvoren sistem utoliko ukoliko u njemu postoji jedan čvrst čovekov red. Jezik je, tako

POEZIJA KAO JEZIČKO ISKUSTVO

novica petković

10-75 142151

reći, čoveka smisljena artikulacija sveta i svog položaja u njemu. Ovakvo posmatranje jezika uopšte, bez zalaženja u zasebno značenje pojedinog jezičkog sistema, predstavlja čistu formu. A jezik kao forma ima univerzalno značenje u čovekovom nastojanju da svet smisljeno organizuje. Međutim, poetsko iskustvo pretpostavlja jezičko, tj. ono je uvek moguće samo unutar onog ljudskog reda koji je ostvaren u jeziku. Tamo gde ne postoji mogućnost da se svet organizuje unutar čovekovog jezičkog sistema, tamo je poezija kao umetnost reči nemoguća. Mogući su različiti lirski izlivi i sl., ali poezija kao umetničko-jezička struktura nije moguća prosto zato što je bit jezičkog realiteta u postojanju sistema. Jezik kao forma zatvoren je sistem, a značenje poezije je ostvaren tek u odnosima unutar tog sistema. Ako se sad celokupno značenje poezije svede na sam jezički sistem, onda se sve u poeziji svodi na čistu jezičku formu. Pri

analizi pesme, na primer, tada se ne može govoriti o značenju, nego samo o ovačjoj ili onakvoj strukturi, tj. formalno-jezičkoj organizaciji. Time se, međutim, poezija, svodi na jezičku formu, ispražnjenu od svakog konkretnog značenja.

Ali nastojanje da se iz poezije odstrani svako konkretno značenje i da se dođe do značenja same jezičke forme, tj. do značenja samog jezičkog sistema, ima svoje posebno opravdanje i svoje posebne razloge. I pesnik i njegov interpretator mogu da dodu u iskušenje (da osete takvu potrebu) da ispituju ne ovakvo ili onakvo poetsko iskustvo, nego mogućnost značenja uopšte. Postoje različiti modeli kulture i različite čovekove interpretacije (slike) sveta, ali u trenutku preloma i krize, kad mu svaki smisao koji je dotle nalazio u svetu nestane, pesniku kao aktuelno ostaje ovo osnovno pitanje: da li je i kako je moguća slika jednog smisljeno organizovanog ljudskog sveta? Kad god se

nađe u toj situaciji, pesnik ili njegov interpretator, sumnjajući u svaku poetsku strukturu zasnovanu na manje-više utvrdjenim tradicijama datog pesništva, nastoji da dokuči pretpostavke na kojima počiva ta struktura. Tad se dolazi do sledećeg zahteva: da se ispita mogućnost same one interpretacije (slike) sveta koju čovek ostvaruje u jeziku. Pesnik nije više zainteresovan ni za šta drugo osim za formalno-jezičku organizaciju kao za oblik čovekovog smisljenog organizovanja činjenica.

Iz svega ovoga proizilazi da se u jednom trenutku značenje poezije može da svede na značenje čisto jezičke organizacije, kad pesnik sebi ne postavlja nikakav drugi cilj osim da ispituje jezik. Taj trenutak u poeziji nije trenutak pukog formalnog eksperimentisanja, niti samo trenutak kad se kida sa prethodnom tradicijom i kad se traže nove izražajne mogućnosti. Pesnik se spušta sve do same jezičke osnove zato što je upravo u njoj sadržana osnovna pretpostavka poetske strukture. U trenutku radikalne sumnje, kad mu sve izgleda problematičnim, pesnik sumnja čak i u onu čovekovu organizaciju činjenica koju nalazimo u jeziku. Naravno, on ne ispituje spoznajno-logičke mogućnosti jezika, nego mogućnost da se upravo u jeziku smisljeno-ljudski organizuje svet. Toplina ljudskog smisla interesuje pesnika, i on nju traži u najelementarnijem vidu čovekovog organizovanja činjenica — u jeziku.

Postoji, dakle, jedan trenutak krajnjeg iskušenja, kad je pesnik primoran da svoju radoznalost okrene prema jeziku, da svoju aktivnost usmeri na ispitivanje jedne od najfinijih formi čovekovog uticaja na svet — jezičke smisljene organizacije činjenica. Taj trenutak je moguć samo onda kada pesnika zahvati radikalna sumnja i kada u tradiciji pesništva i kulture vlada isto tako radikalna kriza. Naime, pesniku se kao problem ovde ne postavlja mogućnost ili nemogućnost orijentacije unutar poetske tradicije, nego nešto mnogo šire: mogućnost ili nemogućnost zasnivanja novog ljudskog reda u jeziku uopšte i poeziji posebno. Pesnik kao da se ovde nalazi pred totalnom otvorenosti ili, da tako kažem, potpunom belinom; svet činjenice, treba ponovo organizovati, dati im novi smisao. Upravo zato je svu svoju aktivnost pesnik sveo na ispitivanje jezika, preciznije rečeno: na ispitivanje jezičke strukture kao ljudske, humane strukture, bez koje bi svaki njegov poduhvat bio nemoguć. Ovde se poezija potvrđuje tako što preispituje svoje jezičke i uopšte svoje humane pretpostavke. Mada se sve svodi na ispitivanje forme, čiste jezičke forme, ovde forma nije samoj sebi cilj. Tako se svođenje poetskog iskustva na jezičku formu pokazuje, u određenom trenutku, kao nužno, i to podjednako za pesnika kao i za njegovog interpretatora.

ISČEKUJEM SVOJ SUMRAK

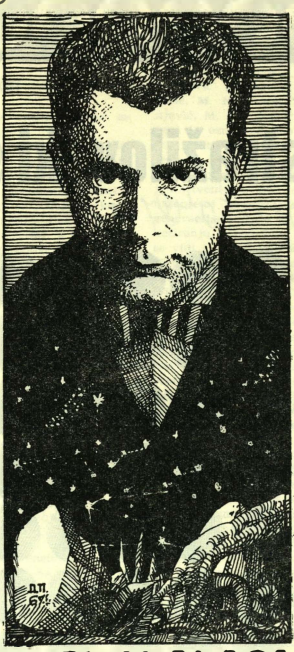
U ozvezdanom svodu kupam svoj pogled — i znam da i sam nosim u duši mnoge zvezde, mnoge i mlečne puteve, čudesa tame. A ne vidim ih, imam mnogo sunca u sebi zato ih ne vidim. Čekam da mi klone dan i svetlost moja kapak da sklupi, iščekujem svoj sumrak, noc i bol, da mi se zapali čitavo nebo i da se pojave u meni zvezde, moje zvezde, koje nikada nisam video.

JEZA
Onda smrt je kraj moga jastuka? U sred noći, kad meseć nada mnom širi preneražen svoj pogled, kad let šišmiša u celo tame ljubi moj prozor, osetim pokatkad jezu iz vrha prolaznog mi tela, tačno kao da mi se hladne ruke igraju po kosi, sa prstima od leda.

Onda smrt je kraj moga jastuka? I u svetlosti meseca prebrojava li mi ona prosede vlasti?

NOĆ
Na mesečini, kada nam zasvetluca u srebru noći sude sa vinom kao oči divljih zveri, osmehom što onesvešćuje ti mi srušiš čitav mravinjak mojih polazaka koji više nikada neće upoznati zaustavljanje. Pod bistrom zaštitom horizonta pobeđnički posmatraš me i u očima se mojim ogledaš bještava, lepa i paganska. A ja, polako, nezrecitvo polako sklappam očne kapke tajno zagrijuši njima tvoj lik u mojim očima, tvoj osmeh, ljubav i svetlost tvoju — na mesečini, kada nam zasvetluca u srebru noći sude sa vinom kao oči divljih zveri.

CITAOCIMA
Ovde je moja kuća. S druge strane je sunce i bašta sa pčelinjakom. Vi prolazite putem, gledate kroz rešetku od kapije i očekujete da govorim. — Ođakle da počnem? Verujte mi, verujte mi, da možda da govoriš koliko hoćeš: o sudbini i o zmiji dobra,

LUCIAN BLAGA

pesme svetlosti

o anđelima koji plugom oru vrtove ljudi, o nebu prema kojem rastemo, o mržnji i o padu, žalosti i raspinjanju i pre svega o velikoj prolaznosti. Ali reći su suze onih koji su želeli da plaču veoma mnogo i nisu mogli. Sve reči su toliko gorke, i zato — pustite me da među vama hodam nem, da vam u susret izadem sklopjenih očiju.

STALAKTIT
Čutanje je moja duša — i skamenjen kako stojim tih kao asket od kamena, čini mi se da sam stalaktit u džinovskoj pećini u kojoj je nebo svod. Lagano, lagano, lagano — kapi svetlosti i kapi tišine večno padaju sa neba i skamenjuju se — u meni.

NE SLUTIŠ LI MI?
Ne slutiš li mi ludost kada čuješ kako u meni šumi život kao izvor nabujao u pustinji koja odjekuje?

Ne slutiš mi sjaj kad u zagrljaju treperiš mi kao kap rose u zagrljaju jednog zraka?

Ne slutiš mi ljubav kada gledam sa ljubavlju ponor u tebi i kažem: O, nikada nisam video Boga koji je tako veliki!

S rumunskog preveo: Adam PUSLOJIC

LUCIAN BLAGA - 1895-1961
Pesme koje ovde donosimo uzete su iz Blaginih knjiga „Koraci proroka“, „U velikoj prolaznosti“, „Pesme svetlosti“, a napisane su 1917. i 1923. godine. Iz zabeležaka samog pesnika, otkrivenih posthumno, izdvojili smo nekoliko rečenica koje će možda uneti još više svetlosti u ove pesme koje svetlošću ne oskudeju. Jer od svetlosti su samo i sačinjene. „Nekoliko sati dnevno posvećujem šetnji na velikoj svetlosti. Hod pod njenom širinom, održava me u stanju zahvalnog stujanja poezije. Sa najvećom ljubavlju stvaram u ritmu koraka. Često se sapijem o poneki stih, koji se opite ugledivanju kao čvor“ iz kojeg drvetu niču grane. „Sva očešanja nalaze se u domeni metafizičke senzičnosti koja silazi duboko i dolazi iz dubine...“ „Govore mi da je moja poezija mistična, metafizička... Ne želim da branim svoju poeziju... Moja poezija je izvan svake mere, onakva kakva jeste.“